Наталія САВЧУК,
директор Тернопільського закладу дошкільної освіти
(ясла-садок) № 16
Тернопільської міської ради Тернопільської області
e-mail: NataliaSav@ukr.net

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ МЕДІАКУЛЬТУРИ ДОШКІЛЬНИКА

Сучасне дитинство розгортається в інформаційно насиченому середовищі, в якому цифрові технології, аудіовізуальний контент, онлайн-сервіси та різноманітні медіаресурси стали частиною повсякденного життя дитини. Дошкільник ще до вступу до школи може взаємодіяти з мультфільмами, відео, цифровими іграми, фотографіями, аудіозаписами, інтерактивними матеріалами та іншими видами медіаконтенту. Водночас сам факт раннього знайомства дитини з медіа не означає сформованості в неї медіаграмотності чи здатності безпечно й усвідомлено взаємодіяти з інформацією.

Актуальність проблеми посилюється трансформацією освітнього середовища та необхідністю формування в дітей навичок безпечної поведінки в цифровому інформаційному просторі. Закон України «Про дошкільну освіту» визначає сучасну дошкільну освіту як цілісний процес розвитку, виховання, навчання та соціалізації дитини, що передбачає створення належного освітнього середовища та партнерську взаємодію педагогів із батьками [1]. Відтак цифрові й медійні засоби доцільно розглядати не як самоціль, а як один з інструментів організації змістовного, безпечного та розвивального освітнього середовища.

Чинний Базовий компонент дошкільної освіти орієнтує педагогів на формування компетентностей дитини та створення умов для її активної пізнавальної, комунікативної, творчої й соціальної діяльності [2]. У цьому контексті медіа можуть бути ефективним засобом пізнання та творчості лише за умови педагогічно виваженого добору контенту й активної взаємодії дорослого з дитиною.

Мета дослідження – обґрунтувати значення цифрової компетентності педагога у формуванні медіакультури дошкільника .

Поняття медіакомпетентності педагога доцільно розглядати в контексті ширшого поняття цифрової компетентності. Концептуально-референтна Рамка цифрової компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників охоплює п'ять сфер, 22 компоненти компетентності та відповідні дескриптори, що дають змогу визначати рівні професійного володіння цифровими технологіями [3]. Отже, професійна цифрова компетентність не обмежується технічним умінням користуватися пристроями чи сервісами.

Для педагога закладу дошкільної освіти важливою складовою цифрової компетентності є здатність знаходити, добирати, аналізувати, критично оцінювати, створювати та безпечно використовувати інформаційний і медіаконтент відповідно до віку, потреб та індивідуальних особливостей дітей.

Таким чином, медіакомпетентність педагога можна визначити як комплексну професійну здатність орієнтуватися в сучасному медіапросторі, критично оцінювати інформацію, добирати педагогічно доцільний медіаконтент, дотримуватися принципів цифрової безпеки, авторського права та етики, використовувати медіа для розвитку дитини та залучати вихованців до елементарної медіатворчості.

Медіакомпетентний педагог:

- орієнтується в сучасному інформаційному та медійному просторі;
- добирає контент відповідно до віку та освітніх потреб дітей;
- перевіряє достовірність і педагогічну доцільність інформації;
- дотримується авторського права, цифрової етики та принципів безпечної поведінки;
- враховує ризики надмірного використання цифрових технологій;
- використовує медіа для активної діяльності дитини, а не лише для її розваги;
- створює умови для обговорення, аналізу та осмислення побаченого й почутого;
- залучає дітей до доступних форм медіатворчості;
- взаємодіє з батьками щодо створення безпечного медіасередовища дитини.

Актуальність розвитку цифрової компетентності педагогів підтверджується і сучасними освітніми рішеннями. У червні 2026 року

Міністерство освіти і науки України затвердило Типову програму підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників з розвитку цифрової компетентності. Програма передбачає, зокрема, розвиток цифрового освітнього середовища, роботу з електронними освітніми ресурсами, цифрову безпеку, академічну доброчесність, відповідальне використання цифрових технологій та штучного інтелекту [4].

У сучасних умовах особливої уваги потребує проблема пасивного медіаспоживання. Тривалий перегляд відео або користування цифровою грою самі по собі не забезпечують розвитку критичного мислення, мовлення, творчості чи здатності оцінювати інформацію. Тому педагог має поступово переводити дитину:

- від споживання медіаконтенту – до його розуміння;
- від перегляду – до обговорення;
- від повторення – до творчості;
- від пасивного користування – до активної взаємодії;
- від безконтрольного медіаспоживання – до медіакультури.

Медіакультура дошкільника формується поступово та виявляється у здатності дитини розуміти доступний їй медіаконтент, розрізняти реальне й вигадане, висловлювати емоції та власну думку щодо побаченого, ставити запитання, помічати очевидні невідповідності, дотримуватися елементарних правил цифрової безпеки та звертатися по допомогу до дорослого в незрозумілих або небезпечних ситуаціях.

Важливе значення для розвитку медіа- та інформаційної грамотності має критичне ставлення до інформації. UNESCO визначає медіа- та інформаційну грамотність як сукупність компетентностей, що дають можливість критично взаємодіяти з інформацією та медіа, а також відповідально використовувати й створювати контент [5]. Для дошкільної освіти це положення потребує вікової адаптації: від дитини не можна очікувати складного фактчекінгу, проте можна формувати початкові вміння ставити запитання, порівнювати, помічати невідповідності, розрізняти реальне й фантазійне та звертатися до дорослого.

Одним із продуктивних напрямів є організація медіаосвітньої діяльності через гру. Гра залишається природним способом пізнання світу для дитини дошкільного віку, тому саме ігрові ситуації дають змогу

ненав'язливо формувати елементарні навички критичного сприймання інформації.

Доцільно використовувати такі ігри:

«Правда чи вигадка?» – педагог демонструє зображення або описує ситуацію, а діти визначають, чи може така подія відбутися в реальному житті.

«Знайди безпечний варіант» – дітям пропонують декілька моделей цифрової поведінки, серед яких вони обирають безпечну та пояснюють свій вибір.

«Що хотів сказати автор?» – після перегляду короткого відео, зображення чи мультфрагмента діти обговорюють його зміст, емоції персонажів та можливу мету автора.

«Медіадетективи» – педагог пропонує спеціально підготовлені зображення або короткі медіаповідомлення з очевидними невідповідностями, які діти мають помітити.

«Створи свою історію» – діти за допомогою фотографій, малюнків, піктограм або аудіозаписів створюють просту послідовну розповідь.

Такі вправи сприяють не лише формуванню початкової медіаграмотності, а й розвитку мовлення, уваги, пам'яті, уяви, творчості, уміння висловлювати власну думку та взаємодіяти з іншими.

Особливо важливим є принцип педагогічної доцільності використання цифрових технологій. Перед застосуванням певного медіаресурсу педагогові варто поставити собі запитання:

- Для чого я використовую цей ресурс?
- Який освітній результат очікую?
- Чи відповідає контент віку та потребам дітей?
- Чи буде дитина активним учасником діяльності?

Останнє питання є принципово важливим. Медіа не повинні витісняти безпосередній досвід дитини, рухову активність, сюжетно-рольову гру, експериментування, спілкування з однолітками й дорослими, дослідження природи та предметного довкілля. Цифровий ресурс має доповнювати освітній процес, а не замінювати живу взаємодію.

У цьому контексті роль педагога можна визначити як роль медіаментора – дорослого, який допомагає дитині орієнтуватися в

доступному інформаційному середовищі. Такий педагог не просто демонструє медіаконтент, а створює ситуацію взаємодії:

показує → запитує → пояснює → обговорює → допомагає оцінити → спонукає створити власне.

Наприклад, після перегляду короткого відео педагог може поставити дітям запитання:

- Що ти побачив/побачила?
- Що відбулося спочатку, а що потім?
- Як ти зрозумів/зрозуміла, що герой засмучений?
- Чи могло це відбутися насправді?
- Що в цій історії було вигаданим?
- Чи можна було вчинити по-іншому?
- Що ти відчував/відчувала під час перегляду?
- Що ти хотів/хотіла б змінити в цій історії?

Такі запитання перетворюють перегляд із пасивної діяльності на процес спостереження, осмислення, комунікації та творчого переосмислення.

Окремої уваги потребує медіабезпека. Дошкільник має засвоювати прості, доступні його віку правила: не повідомляти незнайомим людям особисту інформацію; не відкривати невідомі посилання; не спілкуватися онлайн із незнайомцями без дозволу дорослих; звертатися до надійного дорослого, якщо побачений контент налякав, збентежив або викликав сумнів; дотримуватися правил цифрової гігієни та робити перерви під час використання цифрових пристроїв.

Формування медіакультури дитини неможливе без партнерської взаємодії закладу дошкільної освіти та родини. Дитина не лише слухає поради дорослих, а й спостерігає за їхньою власною медіаповедінкою. Тому важливо не обмежувати роботу з батьками системою заборон, а формувати спільне розуміння принципів безпечного та змістовного медіаспоживання.

Ефективними формами взаємодії з батьками можуть бути інформаційні пам’ятки, консультації, практичні мінітренінги, батьківські зустрічі, обговорення цифрової безпеки, спільні медіапроєкти, створення сімейних цифрових історій, виставки дитячої медіатворчості та рекомендації щодо добору якісного контенту.

Не менш важливим напрямом є розвиток медіакомпетентності педагогічного колективу. Це може бути складовою методичної роботи закладу дошкільної освіти та реалізовуватися через практичні семінари, цифрові воркшопи, майстер-класи, педагогічні майстерні, методичні квести, тренінги з цифрової безпеки, аналіз педагогічних ситуацій, практикуми зі створення освітнього контенту та взаємообмін досвідом.

Особливо перспективним є формат «педагог – для педагога», за якого працівники демонструють колегам власні цифрові знахідки, авторські матеріали, прийоми роботи та способи використання медіаресурсів у конкретних освітніх ситуаціях.

Медіаосвіта у діяльності Тернопільського закладу дошкільної освіти (ясла-садок) №16 здійснюється завдяки злагодженій командній роботі педагогів. організовуючи такі заходи, як методичний квест «Цифрова безпека в дитячому садку» та майстер-клас «Добір якісного медіаконтенту для дошкільників». Своєю чергою, педагоги успішно впроваджують ці напрацювання в роботу з дітьми під час проведення циклу ігор-занять «Правда чи вигадка?» та інтерактивного воркшопу «Медіадетективи», перетворюючи перегляд мультимедійних матеріалів на усвідомлене пізнання, розвиток критичного мислення та творчості вихованців.

Таким чином, педагогічну модель формування медіакультури дошкільника можна представити як послідовний взаємозв’язок:

медіакомпетентність педагога
↓
педагогічно доцільний і безпечний медіаконтент
↓
активна взаємодія «педагог – дитина»
↓
запитання, обговорення та осмислення
↓
медіатворчість дитини
↓
формування початкової медіаграмотності
↓
розвиток медіакультури дошкільника.

Запропонована модель підкреслює принципову позицію: формування медіакультури дитини починається не з гаджета, а з педагогічної позиції дорослого.

Отже, цифрова компетеннтність педагога є невід'ємною частиною сучасного дитинства, а тому завдання закладу дошкільної освіти полягає не в ізоляції дитини від медіа, а у створенні умов для її безпечної, дозованої, змістовної та творчої взаємодії з інформацією. Визначальну роль у цьому процесі відіграє професійна медіакомпетентність педагога, адже саме дорослий визначає якість запропонованого контенту, спосіб його використання та характер взаємодії дитини з інформацією.

Сучасна медіаосвіта дошкільника має виходити за межі навчання користуванню цифровими пристроями. Її результатом має бути поступове формування здатності дитини розуміти доступну інформацію, ставити запитання, висловлювати власну думку, розрізняти реальне й вигадане, дотримуватися правил безпечної поведінки та використовувати медіа для творчості й пізнання.

Список використаних джерел:

1. Про дошкільну освіту : Закон України від 06.06.2024 р. № 3788-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/3788-20 (дата звернення: 23.09.2026).
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) : затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 р. № 33. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya (дата звернення: 23.09.2026).
3. Концептуально-референтна Рамка цифрової компетентності педагогічних й науково-педагогічних працівників. Київ : Міністерство цифрової трансформації України, 2021. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2900-2629_frame_pedagogical.pdf (дата звернення: 23.09.2026).
4. Типова програма підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників з розвитку цифрової компетентності. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/news/zatverdzheno-typovu-prohramu-pidvyshchennia-kvalifikatsii-pedahohichnykh-i-naukovo-

pedahohichnykh-pratsivnykiv-z-rozvytku-tsyfrovoi-kompetentnosti (дата звернення: 23.09.2026).

5. ЮНЕСКО посилює обізнаність щодо медіа- та інформаційної грамотності по всій Україні. *UNESCO.* URL: https://www.unesco.org/uk/articles/yunesko-posylyuye-obiznanist-shchodo-media-ta-informatsiynoyi-hramotnosti-po-vsiy-ukrayini (дата звернення: 23.09.2026).

6. Про затвердження Державного стандарту дошкільної освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2025 р. № 1557. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1557-2025-п (дата звернення: 23.09.2026).